

նույնը ձեռք բերին, նոր գլուխ է սկսում. «Յայտասիրի ժամանակս Ստեփանոս Սիւնեցի» են. խօսքերով. նոյնը նկատում ենք Մխիթարի մէջ. սկսելով «յայտի թուականութեան հայոց հարկերը որոշութեան երրորդի», թուում է վերոյիշեալ գէպքերի հետ և մի քանի ուրիշը, և աւելացնում. «Յայնմ ժամանակի յայտնեցաւ սբն. Ստեփանոս». . . . Մտածողութեան նոյն եղանակը և բնորոշումը ժամանակի երկուսի մէջ, որով և պարզ նրանց ծանոթութիւնը, որ հաստատուում է նաև Մխիթարի տուած տեղեկութեամբ իւր ժամանակագրութեան մէջ⁽¹⁾:

6. Պարզելով Մխիթարի և Օրբէլեանի յարաբերութիւնը, կողմնակի կերպով շօշափած եղանք մասամբ նաև նորա զրական-պատմական արժէքը, որպէս ազդիւր Օրբէլեանի: Բայց աւելի մեծ է նորա նշանակութիւնը:

ա) Նա է աւանդում Գոգիկ Այրիվանեցու վկայարանութիւնը, որ մի տարբեր գրութիւն էր, քան «սկզբնական» ազդիւրը: Այլիւն Գոգիկին համարում է ժամանակակից Դանիէլ երգչի, որին յիշում է մագիստրոսը իւր թղթերի մէջ. «գուցէ, այս ժամանակներս ապրած ըլլայ ուրիշ ճարտար երգիչ մ'ալ, Գոգիկ Այրիվանեցի, հեղինակ մեծեղի ըսուած երգոց»⁽²⁾: Երեւում է Այլիւն մի ուրիշ ազդիւրից գիտէ Գոգիկի մասին և ոչ Մխիթարից:

բ) Նախարարական բարձերի և մանաւանդ եպիսկոպոսական գահնամակի մասին տալիս է աւելի տեղեկութիւն, քան գիտէինք Օրբէլեանից⁽³⁾. Նա տալիս է եպիսկոպոսական երեսուն և վեց աթոռների դասաւորութիւնը աջից և ձախից, յականէ յանուանէ, օգտուելով Սամուէլ Կամբջանոսիցուց, որ կորած է, և հակառակ Ուխտանեսի, որ միայն երեսուն եպիսկոպոսութիւն է հաշուում, դասաւորութեան մէջ էլ տարբեր⁽⁴⁾: Նախարարական գահնամակի համար օգտուում է Դեռնոյից, որ տաւարազդարար այդ մասում կորած է, տալով չորս գահերից իշխանների և նրանց

չրջանի իշխանական բարձերի ու զօրքերի միահամուռ թիւը, համաձայն գահնամակի պատկերաւոր ձևակերպութեան, որ հրատարակել է Շահխաթունեան Անանիա Շիրակունու անունով և նորանից էլ Այլիւն⁽⁵⁾:

գ) Տեղեկութիւն է տալիս Թոնդրակեցոց ծագման և ծագ ազգի բաժանման մասին, վերջինն առնելով Ուխտանեսից, որ այդ մասով կորած է: Թոնդրակեցոց ծագումը Մխիթար զնում է Դաւիթ Կակազեցու ժամանակ, հիմնադրին համարելով Սիւնեցու հակառակորդ Սմբատ Բագրատունու համանուն թողը, Հայոց ՄՀ (= 270) թուին, մինչդեռ Ասողիկ և Մագիստրոս նշանակում են Յովհաննէս Իրասխանակերտցու և Սմբատ Ա-ի ժամանակ⁽⁶⁾:

ԴԱՐԵԳԻՆ ԱՐԲԵՊ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆՅ ՇԱՐՈՆԱԿԻՐ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՀԻՆ ԱԶԳԱԿՑՆԵՐԸ

Հայ բանասիրութեամբ և պատմութեամբ զբաղողներու ծանօթ է, թէ Հայերը՝ լեզուաբանական տեսակէտով՝ Հնդեւրոպական կոչուած լեզուներու մեծ ընտանիքին արեւմտեան ճիւղին կը պատկանին:

Լեզուաբան Ա. Մէյլէի կարծիքով՝ տարակոյս չկայ, թէ հայերէնը հնդեւրոպական լեզու մըն է, և կը խօսուի ժողովուրդէ մը որուն նախնական լեզուն էր հաւաքալից կալկասեանը^(*):

Հիմա հրապարակի զիսկ Հոմերոսէ յիշուած Ախիլլիքեոս խնդիրն ալ կայ, խընդիր մը որ շատ կը հետաքրքրէ մեզ՝ Հայերս:

Ինչպէս ընդունած են գիտնականք, Հայերը ժամանակ մը բնակած են Թեսալիա, Փոլիգիացիներու հետ կողք կողքի, և միտսին զաղթած են Ասիա, խօսելով նոյն լեզուին մօտ բան մը, իբրեւ քոյր լեզու:

(*) Այրարատ. եր. 424:

(6) Ասողիկ. Բ. երրորդ գլ. հրատ. Շահնազարեանցի: Գրիգոր Մագիստրոս, հրատ. Կոստանեանցի. եր. 153:

(*) A. MEILLET, Ի Թերթին, Revue des Études Arméniennes, 1927, էջ 312:

(1) Հրատ. Էմինի. եր. 23:

(2) Շնորհալի և Պարզայր. եր. 90:

(3) Համ. Օրբ. եր. 24-25:

(4) Ուխտ. հատ. Բ. եր. 57:

Արդ, Տրոյադայի հերոսներէն Ագամեմնոն ու Էդրայրը՝ Մենեւաւ, Աքայեցիներ էին, բայց ծնած են փոխզիտայի հօրմէ։

Աքայեցիք տարածուած էին Թեսաղիայէ մինչև Կիլիկիա, ուր հիմնած են իւրեանց մայրաքաղաքներէն մին, ընդարձակ մատենադարանով մը, լի հնդեւրոպական փեսացի լեզուով ու սեպածեւ տառերով գրուած բազմաթիւ պնակիրտներով։

Պատմարան Ռ. Վէյլ(*) կը պնդէ, թէ Սեւ ծովի հիւսիսային եզերքը շրջան ընելով Բալկանեան թերակղզին դաղթող Հնդեւրոպականներու արեւմտեան արշաւախումբը՝ Իլլիրիայէ, Եպիրոսէ ու Թեսաղիայէ անցնելով ծնունդ տուած է Հելլէններու։ Իսկ նոյն դաղութին արեւելեան արշաւախումբը նախ կանգ առած է Թրակիա, եւ՝ ժամանակ մը ետք՝ Եգէական ծովին հիւսիսային կողմէն Ասիա անցնելով հաստատուած է փոխզիտական երկրամասին մէջ։ Արեւմտեան արշաւախումբը կազմողները կը կոչուին «Աքայեցիք», իսկ Թրակիափոխզիտայիք՝ ինչպէս կը տեսնուի, մօտիկ ազգական են եւրոպական ծովեզերքի Հելլէններուն։ Այս ազգականութիւնը կը հաստատուի նաեւ երկու արշաւախումբերու լեզուաց ազգակցութեամբ։ Արդ, Ռ. Վէյլ աւելի հետուն մղելով ազգակցական այս կապը, պատմարան է. Մէյէրի հետ կ'ընդունի, թէ հայերէն լեզուի հետ ալ կապ ունին այդ լեզուները, կազմելով քրակալիւիզեւեայկական խումբ մը, քանի որ հայք իրենց արդի հայրենիքին մէջ հաստատուելէ յառաջ բնակած են նաեւ Փոխզիտ-Բիւթանիոյ մէջ(**)։

Ա. Մէյէրի նոր կարծիքով՝ նորազիւտ տոխարերէնի ու Քեսապացի լեզուի միջեւ խնամութիւնը հաստատուելով, անոնց ազգակցութիւնն ալ երեւան կ'ելլէ իտալական ու կեղտական լեզուաց հետ. հետեւաբար՝ իտալեկեղտական լեզուները խնամութիւն կ'ունենան հայեքեական լեզուներու հետ։

Պարիս

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ՆՇԽԱՐՔ ՆԱԽՆԵԱՑ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

Ի ՎԵՇՏԱՍԱՆ ԱՍԱՑՈՒԱԾՍ Ս. ԵՓՐԵՄԻ

ՎԱՍՆ ՆԻԿՈՍԻԴԵԱՅ ՔԱՂԱՔԻ

Վեշտասան Ասացումք Աքայ եփրեմի վասն Նիկոմիդիայ քաղաքի վաղ իսկ ի Սիոն Ամապրի, յընթացս 1927-1930 ամաց, հրասարակեցան, որք եւ յանգ ելին յէջ 59 Սիոնի Գ. Տարւոյ (1930)։

Ի նմին ձեռնագիր մասենի, զոր կանխաւ ի սկիզբն հրասարակութեան վերասացեալ Ասացումքոց (Սիոն 1927, էջ 314) յիշեցի, անդէն զկնի նոցին զայ այլ ինչ գրուած՝ վերնագրեալ «Ասացումք Առաջին. Վասն Յանդիմանութեան», որ սկսանի ի քղ. 369Գ վերոյիշեալ ձեռագրին եւ ի գլուխ ելանէ քղ. 385Գ ի ստորեւ իջին. քերականս, զի շարունակութիւնն պակասէ։

Սոյն այս Ասացումք առանց երկմտութեան է երկ Ս. եփրեմի Աստուոյ, ցարդ անձանօք. իսկ բովանդակութիւնն հառէ զգաղաքին որ կորեաւ. սակայն չէ՛ յայտնօր քաղաք։

Հ. Գար. Վ. Զարեհանալեան յիշում «Մասենադարանի Հայկական բարգմանութեանց Նախնեաց» (Վեցեսիկ 1889, էջ 464-465) վրիպանօք համարեցաւ թէ վերսեայ Ասացումք Առաջին վասն Յանդիմանութեան մասն է Վեշտասան Ասացումքոց վասն Նիկոմիդիայ քաղաքին։ Բայց սակայն կարծիք այլ, որպէս յառաջագոյն իսկ ի Յռչարձանի Միսիրաբեանց (Վիեննա 1911, էջ 205) աւացի, ակներեւ արդիւնք են քիւրիմացութեան։

Վերագոյն հառեալ Ասացումք Առաջին վասն Յանդիմանութեան գրեալ է յերկուց գրչաց, որք այլք են քան զգրիչս Վեշտասան Ասացումքոց Վ. Նիկ. Բ.։ Ի միոյն գրեալ են առաջին երկոքին էջք եւ երկու տող իջին երրորդի. իսկ անսի սկսեալ մինչեւ ցկասարած Ասացումքոյս գրեալ է յայլմէ գրչէ, այլակերպ եւ գունաց քանաքաւ։ Գիրն է բո-

(*) R. WEILL, ի թերթին Journal Asiatique, 1930, Janvier-Mars.

(**) E. MEYER, Geschichte der Altertums, Ա, Բ, (1909), էջ 613-617.